





# Rasizem v Južni Afriki

Politika ločevanja temnopoltega prebivalstva od belokozcev je rodila števila protislovja in pomeni za južnoafriške nacionaliste velik neuspeh

Nacionalistična vlada Južne Afrike, ki ji predseduje Strijdom, namerava popolnoma urediti svoj program popolne ločitve plemen, to je ločitve belih od temnopoltega prebivalstva. V ta namen je predložila pred kratkim tudi zakonski nacrt, s katerim je izločila mestice (mesance) iz volilnih seznamov. Stebra te

## Kdaj pa pri nas?

31. januarja so v slovenski zbornici sprejeli zakonski nacrt, po katerem se sodelnikom v Južni Afriki priznava plač za zaračunavanje plač in za pokojnine leta službe, ki so jih izgubili zaradi prepovedi poveljavanja za časa fasizma. Ta zakonski osnutek so svoj čas predložili južnoafriški poslanci dr. Ebner, dr. Tintz in dr. Gugenberg. Dva dni prej sta poslanci Elsa Conci in Maria Badaloni predložili predsedniku poslanske zbornice Leonuju pismo poročilo prve in druge parlamentarne komisije o zakonskem osnuteku. 31. januarja pa je predsednik komisije to vprašanje že na dnevnem red seje poslanske zbornice in ker se ni nihče priglasi k besedi, so takoj prešli k glasovanju ter je bil zakonski predlog sprejet s 359 glasovi proti 52.

S tem so južnoafriški poslanci po dolgi letih čakanja dosegli priznanje vseh zgubljenih let službe. Službena leta priznajo tudi tistim sodelnikom, ki so opirali za Nemci, to je po letu 1940 poučevali na področju bencenske pokrajine na nemških tleh in v solah. Zakon bo postal veljaven in v roku šestih mesecev moralo priznati sodelniki, ali pa njihovi svojci, če gre za družinske pokojnine, viziti prošnje, da se jim prizna pravice, ki izvirajo iz tega zakona. Zakon predvideva tudi, da bodo izplačali sodelnikom morebitne poviške plače ali pokojnin vzvratno od 1. januarja 1956.

Kot vidimo, so južnoafriški poslanci sodelnikom popravili krivico, ki jim jo je prizadejal fašistični režim. Ker gre za državljane iste države, bi morali priznati enako pravico tudi slovenskim sodelnikom, ki so bili za časa fasizma odpušeni.

ga programa sta zakona o področjih asistivne in o javnem kolstvu, ki sta začela veljati leta 1955.

Prvi zakon so začeli dejansko izvajati 3. avgusta 1956. Po njem morajo pokrajine, občine, in mestne četrti, ki jih je notranje ministrstvo prišlo za sodeljevanje, zapustiti vsi drugi, mediji in Avizji, in sicer v treh rokah. Prva skupina mora zapustiti omenjeno področje do 3. avgusta 1957, druga do 3. avgusta 1958, tretja pa do 3. avgusta 1959. V prvo skupino spada 20.000 Indijcev, ki prebivajo v Johannesburgu in njihov odpor je pokazal, kako težko bo to izvesti.

Drugi zakon, ki se tiče solstva in v gozdu, postavlja sode v robove (domacine) pod nadzorstvo posebnega ministrstva za zadeve teh domacinev in pomeni dejansko ukinitve sol raznih vrstnih misli. Na koncu druge svetovne vojne je bilo teh sol 4360 nasprotno 230 državljanov solom. Do konca leta 1957 pa jim bodo odvzeli vso državno podporo, kar pomeni, da jih bodo morali večino ukiniti.

Iz govora glavnega guvernerja G. Jansena, ki je 18. januarja otvoril parlamentarno zasedanje, je jasno razvidno, da se hoče Strijdomova vlada opirati na solsko politiko, ker je ugotovila, da ni mogoče ločiti posameznih plemen na gospodarskem področju. G. Jansen je napovedal med drugimi, da zakonisti nacrti tudi nacrt za ustanovitev univerze za domacine ter za prepoved, da bi ti obiskovali svobodne univerze v Capetownu in v Witwatersrandu. Pri tem pa vlada hvalisno trdi, da bo imela temnopolno in drugo domace prebivalstvo od tega le koristi.

Nacionalistični južnoafriški nacionalisti pomenijo pravzaprav tudi kritiko evropskih kolonizatorskih držav, ki so nameravale asimilirati domace prebivalstvo v kolonijah s tem, da so hotele širiti med njimi svoje kulturne, moralne, verske in socialne vrednote ter dosegle le to, da so pripravile pot ugoru, osvoboditve od kolonialnega nadzorstva itd. Južnoafriški nacionalisti bi hoteli torej dati tem državam nekakšen nauk realizma ter pri tem opozarjajo na kolonialistično krizo Francozov v Severni Afriki in Anglezov v Zlati obali in v Nigeriji. Pri tem trdijo, da niso mizni polovljeni krepki med popolno asimilacijo ali pa med popolno ločitvijo plemenskih skupin na določenem področju razen če hoče belokozna etnična skupina fatalistično pričakovati konec in popolno izlo-



V svojem prvem filmu 'Carmen Jones' je črka Dorothy Dandridge čez noč zaslovela, in danes je njena slika na naslovnih straneh tudi tistih ameriških ilustriranih revij, kamor so imele dostop le belopolte lepote

# H. GAITSKELL O IDEOLOŠKEM RAZVOJU DEMOKRATIČNEGA SOCIALIZMA V ANGLIJI

Pred kratkim je izšel tudi v italijanskem prevodu esej laburističnega voditelja Hugh Gaitskella: 'Ideološki razvoj demokracije v Angliji'. Ker je esej zelo zanimiv, objavljamo kratek povzetek nekoga njegovega odlomka.

V zgodovini laburističnega gibanja in angleških Trade-Unionov se opaža nihanje med sindikalno in politično akcijo. Tako je videti, da se nekaj let vsa borba osredotoča za dosego političnih pravic in zakonodajnih reform, nato pa se borba prenese na sindikalno področje za zvišanje medz in plač ter za boljše delovne pogoje. V tej dobi sledijo številne stavke, pozneje pa se borba zopet prevesi na drugo stran in se okrepi ponovno politična dejavnost. Tako se je na koncu prvih desetletij tega stoletja zopet okrepila sindikalna dejavnost. Čeprav je takrat liberalna vlada uvedla važne socialne reforme, so cene bolj naglo naraščale kakor mezde, kar je povzročilo znižanje življenjske ravni delav-

cev. Trade-Unioni so se zato okrepi in delavci so postali bolj revolucionarni. Pri tem ni šlo za poglobitev socialnih teorij, marveč za novo usmeritev socialistov, ki je trajala nad eno desetletje.

Medtem ko se je v ostali Evropi razvila sindikalistična teorija, pa je v Angliji o-krepitev sindikalnega gibanja nasla izraz v gildizmu. (gild pomeni v angleščini ceh, bratovščina). Ideolog in predstavnik tega gibanja je bil mladi univerzitetni profesor G. D. H. Cole. Gildizem se je ostro ločil od fabianstva bodisi v metodah bodisi v smotih. Zavračal je fabiansko teorijo postopne osvojitve oblasti s demokratičnimi sredstvi, kar je smatral za nekoristen kompromis s kapitalizmom. Opiral se je na nauk razredne vojne, v kateri bi lahko zmagovali le z revolucionarno akcijo. To akcijo pa bi lahko izvedli le organizirani industrijski delavci in se zaradi tega ni mogla naslanjati na parlamentarne volitve.

Gildisti pa so zasledovali tudi drugačne končne smotre. Upirali so se javni državni lastnini, ker so menili, da bi ohranila emezdni sistem, s čimer se ne bi bistveno spremenil položaj delavcev, ker bi samo zamenjali gospodarja. Gildisti so hoteli napraviti konec emezdnemu sistemu in so zahtevali da se industrija prenese pod nadzorstvo države in v njeno last, marveč da bi prešla v roke samih delavcev, organiziranih v Trade-Unionih. Nato bi delavci v posameznih industrijskih podjetjih ustanovili ceh (gild) proizvajalcev, katerih naloga bi bila organizacija in upravljanje proizvodnje. Pri tem je bilo vsekakor nekaj ostankov tradicije in so se delavci navdihovali od srednjeveških cechov iz predkapitalistične dobe. Na podlagi tega predpostavke so gildisti tudi zavračali nadvlado parlamenta ter zagovarjali ustanovitve takšne skupščine, ki bi predstavljala industrijo, to je proizvajalce. Vsekakor je slonelo to gibanje bolj na čustveni kot na razumski podlagi.

Doba intenzivne sindikalne dejavnosti se je končala kmalu po letu 1920, ko je prišlo zaradi povojne krize do zapora in stavk, ki niso uspeli in zaradi česar so delavcem znižali plače. Končna epizoda te dobe je bila splošna stavka leta 1926.

Za razumevanje takratnih dogodkov je treba jasno razločevati med sindikalno akcijo kot metodo za osvojitve oblasti in med nadzorstvom delavcev nad proizvodnjo v socialistični državi. Angleško delavsko socialistično gibanje je popolnoma zavrglo prvo tezo. Izkusnja je namreč dokazala, da nima taka strategija nobene možnosti uspeha, razen če ni povezana z obseirnim in dobro pripravljenim načrtom za osvojitve oblasti. Po mnenju Gaitskella pa sta te temu potrebna še gospodarska zmešnjav in razkroj državnega aparata. Toda takšnih pogojev ni nikoli bilo v Angliji. Voitelji Trade-Unionov niso nikoli imeli prave revolucionarne miselnosti. Čeprav so bile dobe brezposelnosti in krize, ni bilo angleško gospodarstvo nikoli na robu propasti, državna oblast pa je bila vedno precej utrjena. Prav tako pa tudi prebivalstvo ni bilo revolucionarno razpoloženo. Vse to se je pokazalo zlasti zelo jasno za časa omejenjeh splošne stavke. Takrat pa se je tudi pokazalo, da sta sindikalizem in gildizem prej mit kakor stvarnost. Ravno zato pa jima je angleško laburistično gibanje obrnilo hrbet. Od tedaj je bilo angle-

škim socialistom jasno, da je bilo treba zasledovati politične smotre po laburistični stranki in po volilnih zarah, medtem ko so Trade-Unionom prepustili borbo za izboljšanje medz in življenjskih razmer njihovih članov. K tej spremembi stališč pa ni prispevala samo splošna stavka, marveč tudi uspeh laburistične stranke, ki je povečala število svojih zastopnikov v spodnji zbornici ter prevzela vlado.

Ce je bila zavržena revolucionarna metoda gildističnega socializma, pa je ostala zelo popularna njegova zamisel, da bi morali delavci imeti večji delež pri nadziranju industrije, ki je bila nacionalizirana. Toda v zadnjih tridesetih letih tudi nihče ni resno mislil, da bi morali delavci sami postati lastniki nacionalizirane industrije. Prav tako nihče ne govori, da bi bilo treba ustanoviti poleg spodnje zbornice še nekak gospodarski parlament, v katerem bi bili zastopani proizvajalci. Toda vsi priznavajo, da je treba z nacionalizacijo industrije storiti kaj več, kot pa spremeniti zasebne delodajalce v javnega. Važno zamisli o esudeleži delavcev v industriji in o nujnosti posvetovanja z delavci glede proizvodnje je v laburističnem gibanju vsekakor dediščina gildističnega gibanja.

Vpliv gildizma v laburističnem gibanju v drugem desetletju dvajsetega stoletja pa je treba pripisati tudi dejstvu, da je bila leta 1914 laburistična stranka le tradeunionistična stranka ter da ni imela niti lastnih članov kakor tudi ne socialističnega programa. Socializem je bil doktrina neodvisne laburistične stranke, fabianecv in socialdemokratske federacije, toda od laburističnih poslancev v parlamentu je bilo le malo socialistov. Toda svetovna vojna ter vpliv intelektualcev, kot je bil n. pr. Sydney Webb, sta prinesla odločilne spremembe. Predvsem je odprla stranka svoje vrste individualnim članom v volilnih okrožjih poleg članov, ki so se pridruževali stranki po Trade-Unionih. Razen tega pa si je tudi stranka nadela socialističen program, s katerim je zahtevala skupno last proizvodnih sredstev. Hkrati pa je stranka tudi izdelala program nove socialne ureditve, ki je predvideval socializem demokratične usmeritve v uvaževanju reform. To je bilo v glavnem delo Sydneya Webba in je kazalo veliki vpliv fabianecv na laburistično stranko. Med drugim je ta program težil za politiko polne zaposlitve s pomočjo državne akcije, za razširjenjem socializavarovalnih dejavitev, za nacionalizacijo glavnih virov industrije, za življenjskim zavarovanjem, nadzorovanjem cenami in nad dobički zasebnih industrij, ter za sistemom progresivnega obdavčevanja. Gaitskell pravi, da je ta program ostal vodilo stranke, ki je po njegovem mnenju je smotre tudi uresničila, ko je bila v letih 1945-1950 na vladi.

# Višnja Stahuljak - pesnik, igralka slikarka in koncertna pevka hkrati

Izhaja iz glasbeno nadarjene družine: že njen ded je bil profesor glasbe in skladatelj, babica pa pevka; pravitako tudi njen oče - Živi v Zagrebu, piše romane in drame ter se udeležuje tudi kot režiser v zagrebškem lutkovnem gledališču



VISNJA STAHULJAK

Pred nekaj dnevi smo čitali v časopisu vest, da je v izdaji društva književnikov Hrvatske izšla zbirka pesmi 'Rumena lilija', od Višnje Stahuljak. Istega dne smo videli v nekem drugem časopisu kritično oceno vokalnega koncerta Višnje Stahuljak v dvorani

Hrvatske Glasbene Matice, medtem ko smo končno v nekem tretjem listu opazili beležko, v kateri se spominja isto ime, a to pot kot dramsko igralko, članico Eksperimentalnega gledališča.

V prvem trenutku bi mogli pomisliti, da gre za neko pomoto, toda tisti, ki bolje poznajo zagrebško kulturno življenje vedo, da ne gre za pomoto; oni vedo, da gre dejansko za eno in isto osebo. Toda malokdo ve, da ta mlada Stahuljak ni le pesnik, igralka in koncertna pevka, ampak tudi slikar, dramaturg, romanopisec in režiser v lutkovnem gledališču.

Višnja Stahuljak je bila vzgojena v družini znanih hrvatskih glasbenikov: stara mama, Pavla, je bila koncertna pevka (sodelovala je pri prvih oddajah radia Zagreb), stari oče, Vladimir,

je bil profesor glasbe in skladatelj, kakor tudi njegov sin Jurij, Višnjina oče; prav tako pa tudi njen bratranec Dubravko, katerega novo opero bodo predvajali v tej sezoni v Osijeku. Končno je njen stric Mladen Stahuljak virtuos na orglah.

'Morda je ta dedna obremenjenost z glasbo prispevala k sklepu, da nadaljuje družinsko tradicijo' - nam je dejala nekoliko štiri Višnja Stahuljak, 'Nameravala sem se vpisati tudi na Akademijo likovnih umetnosti... Delala sem s akademskim slikarjem Suletićem. Dolgo sem bila v dilemi: glasba ali slikarstvo? Ni šlo i prvo i drugo.'

Zagrebčani so jo najprej slišali na solističnih prireditvah akademije in na majskih festivalih. Na nedavnem samostojnem koncertu, skupno z mezosopranom Blanko Sidor, je izvajala dela Perla, Bacha, Brahmsa in Jurija Stahuljaka (ciklus 'Bolna dedica', ki ga je oče komponiral na stihle svoje hčerke).

Kadar le more, se vrača k slikarstvu, le te razkošni simfoniji barv, tonov in njihovih njens, kakor sama pravi.

Višnja Stahuljak je predvsem pesnik. Svež, neposreden pesniški doživljaj preveza tudi njeno občutljivo liriko in prozo, pa tudi njeno slikarska dela. To spopolno liriko je ugotovil že Martin Lipnjak oziroma Gustav Krklec v svojih znanih 'Književnih pismih s podeželja'.

Višnja Stahuljak je napisala tudi dramo 'Volkovi', ki jo bo natisnil časopis za vprašanja scenske umetnosti 'Teatra'. Pred tem je napisala neko otroško igr v treh dejanjih, 'Kdor išče najdes. To avsesto dogodivščina, z nekaj žalosti za male in velike je tiskala Zveza amaterskih gledališč Hrvatske, prvič pa jo je izvajalo gledališče v Zagrebu. Za radio je pripravila tudi dramatisacijo hrvaških narodnih pripovedk, ki so jo oddajale radijske postaje.

## Corot in ribe

Znamenitega francoskega slikarja Corota je neki njegov reven učenec nekoč povabil na večerjo. Dejal mu je: 'Prosim vas, nikar se ne jezite na mojo ženo. Danes je, petek in za večerjo je pripravila ribe.' - 'Ribe? Imenitno, saj ribe.' - 'Kaj običajem.' - je dejal Corot in mečno hvalil večerjo, tako da mu je učenec končno dejal: 'Ako zares tako ljubite ribe, vas vabim k večerji vsak petek.' Gdilej je Corot vsak petek prihajal na večerjo k svojem učenecu.

'Lepo vas prosim, dragi mojster,' mu je dejal slednji nekega peka, 'nikar se ne jezite na mojo soprogo. Danes je pozabla pripraviti za večerjo ribe.' - 'Oh! Imenitno! je uslo Corota. 'Kajna sreča! Rib niti videti ne morem...'

## URESNIČITI ZAMISEL O STALNEM LUTKOVNEM GLEDALIŠČU

# Lutke na Primorskem

Marsikdo, ko premeva spomine na otroška leta, se kaj rad ustavi z mislijo ob lutkovni predstavi, ki jo je bil takrat deležen na sejmu ali v društveni dvorani. Gasperček, kake doživljavine, Pavlihoze, borbe za resnico in pravico ter dejanja ostalih oseb iz skrivnostnega lutkovnega sveta: to so stvari, ki jim niti leta ne morejo izbrisati iz na-



Ježek-perica Mayerjeve

šega spomina. Ti heroji številnih prvorov in dejanj, ki so nas tedaj osrečili in nasmejali od solza, bodo vedno lep spomin na naša mlada leta. Od teh spominov pa se večkrat vprašamo kakaj ne bi tudi mi danes osrečili naše otroke, kot so nas nekdanj osrečili ljudski lutkarji.

## PRVI KORAKI

Čeprav Slovenci nimamo tako dolge tradicije v lutkarstvu, kot jo imajo Italijani in Francozi, vendar iz dneva v dan, kljub konkurenci filma,

vse bolj in bolj osvaja naš mladi svet. Prvi lutkovni odvil na Slovenskem se je pojavil v Ljubljani leta 1920. Od tedaj traja huda borba za obstanek po amaterskih odrih prostovolnih društev. Na Silvestrovo leto 1944 se je pojavilo partizansko lutkovno gledališče, ki je delovalo še nekaj mesecev po osvoboditvi. Leta 1948 je Slovenija, odnosno Ljubljana dobila prvo poklicno lutkovno gledališče. K razvoju slovenskega lutkarstva je v mnogem prispeval svoj delež tudi naš primorski rodjak, akademski slikar Milan Klemenčič. K razviranju te pangoje umetnosti so pripomogle kulturno - prosvetna društva, ki so ponesla prijazne lutkovne pojave tudi na podeželje.

Na Primorskem so se slovenske lutke pojavile po drugi svetovni vojni v Trstu, Novi Gorici, Ajdovščini, Sezani in tudi drugod, vendar je njihovo delovanje zamrlo, ali pa je bilo v kampanji način dela. Od omenjenih lutkovnih odrov so največji uspehi dosegli Goričani.

## MAYERJEVE LUTKE

Iniciatorka lutkarstva v Novi Gorici je bila priznana slovenska v'karica Mimi Mayerjeva. Ze takoj po priključitvi je z lastnim odrom in z lutkami peljala goriske pionirje v skrivnostni in pravljinski živaljski svet. Psički, mucke, lisice, zajčki ter druge domace zivalice in vsakovrstni aburjacija so si osvojili simpatijo mladih gledalcev. Njeno delovanje se je razširilo s pristopom v SKUD 'Janka Premra-Vojkac'. Nastop na obkolevanju v počastitev 10. obletnice ustanovitve OF leta 1951 je potrdil njene sposobnosti. V ostri konkurenci nad deset lutkovnih odrov iz vseh krajev Slovenije, si je Mayerjeva priborila prvo mesto. Igrali-

## LUTKOVNO GLEDALIŠČE ZA SLOVENSKO PRIMORJE

Ob prvi zadnje noveletne jelke so goriski pionirji zaman pričakovali lutke; čeprav je pred tem vse kazalo, da bo tudi takrat ravno noveletna jelka odpihala prah z zapuščenega inventarja. 'Svoboda', ki ga ima sedaj v varstvu, nima kadra, da bi to delovanje zopet razgibala. Mayerjeva pa si tokrat zeli rešnejšega dela. Ker obstaja tudi na Koprskem želja po takem delovanju, bi bilo priporočljivo, da bi se sosedna okraja pri tem pomenila in zedinila, kot sta se pri vprašanju poklicnega gledališča za Slovensko Primorje. Zapišljeno lutkovno gledališče bi mnogo pripomoglo k razviranju vrste umetnosti na Primorskem. Z organizacijo tečajev in posvetovanj bi gledališče začelo ustvarjati ustrezni kader, ki naj bi deloval v amaterskih odrih. Gledališče bi imelo obliko potujočega ansambla, kar bi omogočilo primorskim otrokom obisk lepega števila predstav letno in bi na ta način pripomoglo k njihovim vzgoji in k razvijanju otroške domišljije, ki je tako važna pri duševnem razvoju dorasčajočega otroka.

A. O.



Stek

